

SOLOMUN ILI LJUDI KAO BOGOVI

LEŠEK KOLAKOVSKI

Beše to u vreme kad je još vladao običaj međusobnog objavljivanja ratova. To je čudan običaj i sadrži unutrašnju protivrečnost, jer objaviti nekome rat znači saopštiti mu da ga se želi uništiti; no ipak na taj način protivnik istovremeno biva upozoren i time mu se olakšava odbrana od uništenja, ili delatnost uništenja počinje postavljanjem samome sebi prepreka. Zato ako sam početak rata može da bude smatran za akt neprijateljstva, objava rata je ispoljavanje ne samo kurtoaziije, nego i prijateljstva; ono je prijava protiv samoga sebe, data u ruke neprijatelja, te prema tome i akt potpuno monstruozne nekonkvenције. Nije nikakvo čudo što je s napretkom civilizacije i porasta logičnog mišljenja taj običaj potpuno zamro.

Govorimo ipak o vremenima kada je — ponavljamo — taj običaj još bio na snazi i kada je često bio praktikovan kako od ljudi, tako i od bogova. Jehova u tom pogledu nije predstavljao izuzetak, a njegov postupak, koji želimo da opišemo, počivao je baš na objavi rata svome vernome sluzi — Solomunu.

Solomon, naime, vladao se lakomisleno i neverovatno je zabrinjavao Jehovu. Bio je to čovek s preterano razvijenim libidom; ta okolnost gutala mu je masu vremena i novca. Kako javljaju knjige o carevima, Jerusalim je tada hranio sedam stotina carskih žena i tri stotine njegovih konkubina; razlika među tim dvema kategorijama bila je, uostalom, veoma suptilna i teška za objašnjenje. Činjenica je da je okruglo hiljadu žena zadovoljavalo vladaočevu pohotu i hranilo se njegovim prihodima. Jehova je imao razumevanja i umeo je da se unese u ljudske slabosti — ako se slabost može nazvati život s hiljadu žena istovremeno. Ali mera je na kraju prevršila. Solomun je postao do te mere obestan da je počeo da popušta svojim ženama u religioznoj materiji — a treba znati da su to većinom bile osobe stranog porekla i prijateljane s potpuno drugim bogovima, s kojima je Jehova bio notorno na ratnoj nozi. Solomun ipak, kao toliko mudraci, imao je slab karakter i lako podležao raznim sugestijama. U časovima slabosti obećavao je razne stvari svojim ženama, a posle ga beše stid da se izvlači od obećanja. Žene su pak, neprekidno, tražile usluge za stvar svojih bogova. Teško je čuditi im se — svakako rado doprinosi slavi svoga boga, i tim vatrenije, ako to može da učini na tuđ trošak. Tako je, eto, došlo do strašnih stvari. Jerusalim je bio krcat hramovima što su se prelivali u zlatu, a podignuti su u čast raznih bogova; nastao je potpun kaos; vernici sami nisu znali kuda da krenu, najodvratnije sekte nekažnjeno su se ukorenjivale u centru prestonice, strani sveštenici šepurili su se na carskom dvoru, a državna blagajna je kopnela kao prolećni sneg. Zna se koliko novca treba izdati na kult jednoga boga — a šta tek da se kaže kada ih beše dvadeset ili trideset. A tu ti Moloh, Oziris, Astarot, Hamos — čitave gomile bogova bestidno su se osmehivale sa pozlaćenih kipova i udisale mirise tamjana što je goreo isključivo u njihovom čast.

Jehova je ceptao od besa. Očajnički je posmatrao kako konkurenti što su gurali već ostacima snage i za koje se nadao da će ih za koji čas konačno uništiti, odjednom dobijaju rumenila, počinju da se goje i pokazuju sve veću životnost. On sam je, međutim, mršaveo i drtaveo, lišen žrtava i

vernih srdaca, osećao se sve gore i patio je, a pogled na tuđe hramove, podignute kao na porugu u centru njegove vlastite prestonice, dovodio ga je do napada nesavladivog besa, opasnog za njegovo zdravlje i za zdravlje svih stanovnika zemaljske kugle.

Solomun je bio svestan svoje dvosmislene situacije i osećao se malo nelagodno. Ponekad je pokušavao da se pobuni kad bi ga žene primoravale stalno na nove ekspense za račun tuđih božanstava, ali to se uvek završavalo porazom. Misao na Jehovu nije mu davala mira. „Bog je beskrajno milostiv“ — ponavljao je ponekad rečenicu naučenu u katehizisu. Ali u dubini duše, naravno, sam u to nije verovao.

Završilo se kao što se i moglo predvideti, velikim skandalom. Najpre je bila samo kratka depeša Solomunu: „*Odmah završiti sa idolopokloništvom, Jehova!*“ Nakon čega je sledio odgovor: „*Dobro, dobro, Solomun!*“ Posle čega su, naravno, hramovi nečistih bogova i dalje nicali u prestonici kao gljive posle kiše, uspešno istiskujući pravu veru.

Nastupi nova izmena telegrama u ultimativnoj formi: „*Čini se da smatraš moje strpljenje beskrajnim, Jehova.*“ Odgovor stiže bez odlaganja: „*Da, Solomun.*“ I opet replika: „*U takvom slučaju pripremi se za vest da si ga beskrajno zloupotrebio, Jehova.*“

Sad je stvar došla na oštricu mača. U Jerusalim stiže Jehovin izaslanik, riđi heruvim sa binoklom, i bez kucanja uđe u carevu dvoranu za audijencije. Razbaškari se u fotelji i bez uvoda objavi odlučnim glasom:

— Jehova traži likvidaciju lažnih kultova u roku od dvadeset i četiri časa. U protivnom, izjavio je da će sva odgovornost zbog rezultata spora pasti na cara Solomuna.

Solomun beše čovek u kome su ambicija i strah stalno vodili međusobnu borbu i u čijem je ponašanju svaki čas neko od ovih stanja uzimalo prevagu. Ovoga puta razlutiše ga izaslanikove pretnje i u njemu prevagnu ambicija. On tada reče, praveći se začuđen:

— Jehova? A po kome to principu on ocenjuje jedan kult kao lažan, a drugi kao istinit? I šta uopšte treba pod tim da razumem?

Heruvim za časak zaneme zbog te bezobnosti. Koristeći se njegovom zapanjenošću, Solomun nastavi da pita:

— Znači, doglede je došlo da ne smem da odajem počast kome ja hoću? A zašto Jehova misli da samo njemu jedinom treba da se klanjam? Možda bi hteo da me ubedi kako Oziris i Astarot i ostali bogovi koje je naš narod odlučio da štuje, uopšte ne postoje?

Na taj način stvar postade jasna. Heruvim brzo povratila vlast nad sobom i sa jetkom učtivošću izjavi:

— Moji pretpostavljeni nije me ovlastio da vodim diskusije na temu postojanja ili nepostojanja vaših božića. On ne smatra da bi se metafizičkim sporovima mogla pomutiti suština pitanja. Sa svoje strane mogu dodati da je postojanje ili nepostojanje tih figura sasvim nevažno za stvar. Da li ste vi svesni da je Jehova vaš prijatelj koji ne želi ništa sem vašeg dobra?

— A zar Jehova zna bolje od mene šta je za mene dobro? — upita Solomun. — Odavaću počast onim bogovima koji mi donose više koristi.

Heruvim na to klonu i bespomoćno se osvrte. Takav cinizam još nikad nije imao prilike da sretne, stoga više nije umeo da preduzme u odnosu prema Solomunu nikakvu doslednu taktiku. On samo ogorčeno reče:

— Vaš otac, David, sasvim se drugačije ponašao prema svome Bogu.

Solomun sleže ramenima.

— Napredak čovečanstva počiva između ostalog i na tom što sinovi postupaju drugačije no njihovi očevi — izrecitova rečenicu koju je čuo nekad od jednog ateiste.

— Taaako — promrmlja heruvim sasvim zbunjeno. Malo počuta, a onda očajnički viknu: — Ali to je idolopoklonstvo! Oni kultovi su lažni!

— Šta znači: lažni? — upita Solomun. — Razni bogovi bore se za blagonaklonost ljudi; svaki hoće kult za sebe — pa zato i postupaju po načelu sopstvene koristi. Što se mene tiče, kao što je poznato iz Biblije, stvoren sam po slici i prilici božjoj. Prema tome, postupam po tome istom principu. Odajem kult onome od bogova koji mi više obećava. Kult nije pravi ili lažan, nego manje koristan ili više koristan. Iskreno govoreći, Jehova je nesnosan, škrt, osvetoljubiv, okrutan. Ne znam zašto, ako je meni drago, ne bih mogao da predjem u službu nekoga drugog.

— Zato što je samo on vaš Bog i Bog vašeg naroda.

— A zašto, molim lepo?

— Zato što ste u suštini stvari, vi prijatelji.

— Šta to znači? — prasnu Solomun. — Ta reč mi ništa ne objašnjava.

— Vrlo prosto. To znači da se vaši interesi poklapaju, dok se interesi vaši i onih drugih bogova razilaze.

— Razilaze se dok ja ostajem veran poštovalac Jehove. A kad počnem da štujem one druge, situacija se menja.

— E, baš u tome i jeste vaša greška — reče Heruvim. — Poslednji priručnik transcendentnog monoteizma, popravljeno izdanje, objašnjava taj problem savršeno jasno. — Heruvim počepka po tašni, izvadi iz nje umašćenu knjižicu i našavši odgovarajuće poglavlje pod naslovom *Jedinstvo imanencije i transcendencije* pročitao sledeći fragmenat: — „Na čemu počiva prijateljstvo Jehove i izrailjskog naroda? Prijateljstvo Jehove i izrailjskog naroda počiva na tome što se njihovi interesi poklapaju. A na čemu počiva zavađenost svih ostalih bogova i izrailjskog naroda? Zavađenost svih ostalih bogova i izrailjskog naroda počiva na tome što se njihovi interesi razilaze. Neki pitaju: da li se interesi Jehove i naroda uvek poklapaju, ili pak nekad dolazi do razilaženja? Takvo je pitanje detinjarija. Transcendentni monoteizam uči da treba tačno razlikovati suštinu stvari od površine pojava. Neslaganje između svih ostalih bogova i izrailjskog naroda nalazi se u samoj suštini stvari; ne može da bude uklonjeno, pošto u samoj suštini stvari među njima nema harmonije. Međutim odnosi između Jehove i izrailjskog naroda u suštini počivaju na prijateljstvu. Da li ipak ne može među njima da dođe do nesuglasice? Na izgled, svakako, može. No ako se ne zadržavamo na površini pojava, i posegnemo u suštinu, pokazuje se da su u suštini oni u prijateljstvu. Na čemu u tom slučaju počiva razlika između suštine stvari i površine pojava? Razlika između suštine stvari i površine pojava počiva, u tom slučaju, na tome što se nesuglasice pojavljuju na površini pojava, ali u suštini stvari ostaje prijateljstvo. To prijateljstvo treba razvijati i ojačavati, kako bi se lakše moglo ići napred. Oni koji ne shvataju razliku između suštine stvari i površine pojava, nikad neće biti pravi transcendentni monoteisti. Ti ljudi moraju još mnogo da uče.“

Pročitavši te reči heruvim zatvori knjigu i trijumfalno niome potrese.

— No, vidite li — povika — vidite li kako stvar stoji! Nadam se da je sad sve jasno. Ova knjiga, remek-delo stila i jasnosti, daje odgovor na sve vaše sumnje. Suština stvari i površina pojava — eto gde se nalazi glavina pitanja.

Solomun protutlja čelo i nepouzdanog pogleda na muža božjeg.

— Čini se da je to nešto iz filozofije — reče potištenim glasom. — Moram priznati da sam u školi uvek imao jedinicu iz toga predmeta. Zar ne biste mogli pristupaćno da mi objasnite o čemu je reč?

— Kako da ne! Radi se o tome da će prijateljstvo između Jehove i vašeg naroda biti u svakom slučaju vraćeno, pošto to zahteva suština stvari.

— Ali praktično, kako ja to da razumem?

— Praktično se radi o tome da je Jehova odlučio da uništi vas i celu državu kojom vi vladate. Poslat sam baš zato da vam to saopštim.

— Sad već razumem. Znači, Jehova mi objavljuje rat?

— Baš to. Veoma tačno ste to uvideli.

Solomun se diže iz fotelje, malo pobledevi, i još upita:

— I šta mi vi, u stvari, savetujete u toj situaciji?

— Ništa vam ne savetujem — osmehnu se heruvim dobrodušno. — Stvar je predodređena. U ovom trenutku nema govora ni o kakvim pregovorima. Država će biti uništena, a jedanaest od dvanaest njenih delova beće oduzeto.

— Ako je stvar predodređena, čemu ce ovaj razgovor? Mogli ste mi to isto reći odmah, umesto da me učite filozofiji.

— Jehova ne preduzima nikakve korake bez naučnog obrazloženja. Treba i vi takođe da shvatite teoretske osnove svoga pada.

— Ne razumem samo jedno. Ako će država biti razbijena, ako će doći do rata i ako će hiljade ljudi izginuti — zašto se to onda naziva težnjom ka prijateljstvu?

Henjum nezadovoljno zavrtne glavom.

— Veoma slabo se razabirite u teoriju — reče odlučno. — Pa rekao sam da se radi o ojačanju prijateljstva između vašeg naroda i Jehove. Nesuglasice između vas javljaju se samo na površini pojava, ali suština stvari je prijateljstvo. Treba ga obnoviti. I baš to čini Jehova.

— I više nema spasa?

— Nema. Životni zakoni su neumoljivi. Vaše prijateljstvo mora biti uspostavljeno. To je valjda sve što imam da kažem. Aha, zaboravio sam. Jehova je molio da dodam da će lično vama ukazati samilost iz obzira prema vašem ocu, Davidu. S tim u vezi dozvolice vam da mirno umrete, a povraćaj prijateljstva nastupiće odmah nakon vaše smrti, pomoću raznih vojski koje će izvršiti najezdu na vašu zemlju.

— Drugim rečima — reče Solomun mucajući — prijateljstvo između naroda i Boga, pomučeno mojom krivicom, biće uspostavljeno bez moje kazne, nego ubijanjem dela moga naroda. Smatrate li da je taj izlaz razuman?

— Pravednost božija je neshvatljiva — odgovori heruvim, dižući oči prema nebu.

— E, to je nešto drugo. U takvom slučaju naizjed je sve jasno.

I razgovor se završi u atmosferi uzajamnog razumevanja. Njegov dali tok napisala je istorija.

Cela priča sadrži mnogo problema, od kojih su tri glavna: problem objave rata, problem zavedenosti i prijateljstva, problem kažnjavanja naroda zbog kraljeve krivice. Svaki problem nalazi odgovor u vidu odgovarajućeg naravoučenja.

Naravoučenje prvo: pokazali smo na početku da je objava rata akt prijateljstva. U suštini je tako, i to još jednom dokazuje da su u suštini stvari odnosi između Jehove i Solomuna počivali na prijateljstvu: jer Jehova mu je objavio rat. S druge strane, baš u tom slučaju objava rata nije mogla nasmetati Jehovi da stvar dovede do kraja; pošto je on i inače svemoćan, nije se, znači, ovim aktom velikodušnosti izlagao nikakvoj opasnosti. No i pored svega, bio je to ipak kurtoazni i džentlenski akt. Iz toga se vidi da moćni mogu sebi da dozvole istinsko prijateljsko učvršćenje prijateljstva — no ipak samo oni beskrajno moćni.

Naravoučenje drugo: pokazuje se, štaviše, da je akt prijateljstva ne samo objava rata, nego i same ratne akcije — ukoliko teže ka jedinstvu. A one uvek teže ka jedinstvu, jer nema boljeg sredstva za obezbeđenje jedinstva no što je rat. U tom smislu početak rata je gotovo uvek prijateljski akt. Nema pak doktrine koja više želi jedinstvo no što je vera u jednoga Boga. Zato militarna civilizacija cveta u okviru monoteističkih religija.

Naravoučenje treće: dopustiti kralju da mirno umre, a za njegove krivice kazniti narod — čini se na izgled da nije sasvim

pravedno. Ali za Boga je to pravedno, jer on ima na raspolaganju još i posmrtnu kaznu, kojima zemaljski kraljevi ne raspolažu. A pravednost počiva na tome da se krivac ne ostavi bez kazne, a ne pak na tome — da se ne kažnjava nevin. Ovo poslednje nema značaja: jer i onako su svi kažnjenici. Inače bi smisao života bio nerazumljiv.

Ostaje još jedna refleksija bez naravoučenja. Ljudi se među sobom bore za to, kome bogu treba da ukazuju poslušnost. Bogovi se među sobom bore za ljude koji će ih slušati. Ipak i jedno i drugo — borbe bogova između sebe i borbe ljudi između sebe — konačno se obavljaju ljudskim rukama. Sve do sada nije pošlo za rukom da se ta situacija promeni. Ali ne leži tu neutralna tačka uzajamnih odnosa između zemlje i neba. Najvažnije je to da bogovi stalno od ljudi traže potpuno jednoznačno deklarisanje za jednu ili drugu stranu i ne podnose nejasne situacije. Na taj način, preko svog pritiska, oni unose u zemaljski život žaljenja dostoini alternativni karakter izbora i oduzimaju čovekovom postojanju onu prijatnu dvosmislenost koja spada u glavne životne draži.

Iz knjige KLJUČ NEBESKI ILI POUČNE PRIČE IZ SVETE POVESNICE, SAVETA I OPOMENA RADI SAKUPLJENE — Varšava, Državni izd. zavod, 1965.

Preveo s poljskog: Petar VUJIČIĆ

OD 1 DO 10

SLOBODAN TIŠMA

1. Jabuka je crvena kao krv
Krv je unutra
kao jabuka na vratima
2. Vatra gori
opečem se
Vatra se opiše
3. Stojim na četrnaestoj stepenici
Prvo sam se popeo u sobu
onda sam se sišao
4. Uvek je sve jedno
to što je sve različito
Dva miša su različita izdaleka
5. Bacamo tri kocke iz jedne male kutije
Dva i Tri
su Pet i Četir su devet
6. Alkohol u plavičastom vetri
U posudi od providnog stakla
je sve manje
7. Napolju pada sneg na snežni pokrivač
U kući je topli vazduh
- 8.
- 9.
- 10.

PRODUKCIJA

praznični soneti i još neki poslovi

MIROSLAV M. MANDIĆ

Praznični soneti su dobili svoje ime jer praznuju svoj izlazak na svetlost nećijih misli u Novom Sadu i okolini.

Jugoslovenskoj celosti. Kada su saznali da će biti ođčitani oni su sami nametnuli svoje objediniteljsko ime, što govori o njihovom samostalnom samoupravljačkom jedinstvu. Zbog toga bih vas zamolio da mišljene o njima uputite njima. Koliko sam upoznat sa njihovim samokritičnim elementima oni predviđaju sve mere osude, i dozvoljavaju vašu ručnu porotu. Što se tiče institucije u kojoj su zaposlene, vi ste i prema njoj neobavezni i u isto vreme porotni. Jer kao retko koja ova papirna institucija je vrlo lako prilagodljiva, u duhu ovoga vremena, svom cenjenom potrošaču. Vi sami najbolje znate, mada i ja, Miroslav M. Mandić, imam neko mišljenje o tome za čega vam ovaj papirni alat može poslužiti. Verovatno, barem ja tako mislim, vi to sami najbolje znate. MOŽETE NA HARTIJI NEŠTO I ČITATI. Mada bih ja na vašem mestu ovo u ovom trenutku TRENUTAK prestao da čitam, jer može da vas snade četvrti sonet. Tako se to kaže u našem poslu. Ja ću i dalje pisati jer sam siguran da ćete vi i dalje čitati. A i isplati mi

se. Kada sam rešio jednog dana da pišem bio sam neozbiljan. Rastrojtvo svih čula bilo je vrcavo i podsmevalo se jednoj nozi u ovom slučaju mojoj levoj. Ne, u stvari sedeo sam i plakao. U stvari ja sam već sedeo za kućaćom mašinom i kucao, verovatno sam nešto pisao. U stvari ovo sam pisao. U stvari ovo SADA pišem. Da bih vam pisao podsetio bih vas jedne

poslovice:

Svi se sećamo, još nam je u svezem sećanju 13 avgust kada je tu pred nama umro jedan sonet. Taj sonet životario je dugo. Bedno, mada su imali visoko mišljenje o njemu. Ovi soneti, koji su bili najzapaženiji u pokojnikovom životu krenuli su u ogromnoj povorci prijatelja, suvereno ravnopravnih, na groblje

LENJA MISAO, aleja 33

...Samosvest neka im dušu prati...

II

ISPITIVANJE LOJALNOSTI REČI U SONETNOM OBLIKU

preispitati lojalnost reči potrebna je elementarno lojalna reč učeći se istorijom znamo da je to država sredovečna emigracija

ka nerentabilnim tokovima svesti u pesmi je ona zajednička imenica za zajedničku ravnopravnost ostalih imenica antidržavni elementi su glagoli

država je moja domovina izgovaram je ovih dana npr. u podne u sledećim danima izgovoriću nadam se

država je
DRŽ
.